

Smurto artimoje aplinkoje liudijimo poveikis vaikams

© Šeimos santykių institutas

Smurtas, kurio liudininkais tampa vaikai, artimoje aplinkoje gali pasireikšti įvairiomis formomis, kaip pavyzdžiui, vieno iš tėvų fizine prievarta arba smurtiniais veiksmais tarp abiejų tėvų, smurtiniu vieno ar abiejų iš tėvų elgesiu prieš brolius / seseris ar kitus šeimos narius (senelius). Vaikai gali „liudyti“ smurtą ne tik tiesiogiai jį stebint, tačiau pavyzdžiui, girdint tėvų ginčų ar stebint jų pasekmes, tokias kaip mėlynės, pjūviai, sulaužyti baldai ar išmėtyti daiktai. Smurto liudijimas namuose gali paveikti vaikus visam jų gyvenimui. Tyrimai atskleidžia, kad vaiko tiek teigiami, tiek ir neigiami išgyvenimai gali stipriai paveikti jo smegenų formavimąsi ir pertvarkyti smegenis. Kuo daugiau vaikas patiria traumuojančių įvykių, tuo daugiau atsiranda ryšių tarp neuronų smegenų srityse, susijusiose baime, nerimu ir impulsyvumu, tuo tarpu daug mažiau jų sukuriama tose smegenų srityse, kurios yra atsakingos už mąstymo, planavimo ir elgesio kontrolę (Danese & McEwen, 2012; Hart and Rubia, 2012; McCrory, De Brito ir kt., 2010; McEwen, 2012; Terrie E. Moffitt & Klaus-Grawe, 2012).

Gera žinia yra tai, kad jaunos smegenys yra „plastiškos“, o puoselėjant stabilius, palaikančius santykius tarp vaiko ir juo besirūpinančių suaugusiųjų, galima išvengti šios žalos ar net ją panaikinti – dėl to vaiko mokymasis, elgesys ir bendra sveikata gali pagerėti (Davidson RJ, McEwen BS, 2012). Eksperimentiniai ir klinikiniai tyrimai parodė, kad struktūrizuotos tėvystės programos yra vienos iš efektyviausių intervencijų, skirtų vaikų psichinei sveikatai ir gerovei skatinti (Mihalopoulos ir kt., 2011; Terrie, E. Moffitt & Klaus-Grawe, 2012).

Vaikai, tapę smurto artimoje aplinkoje liudininkais, gali būti pažeidžiami skirtingai ir ne visi yra traumuojami. Kaip vaikas išgyvens šią patirtį priklauso nuo jį supančių suaugusiųjų elgesio, jų gebėjimo pastebėti vaiko išgyvenimus (pvz., išgąstį, baimę, nerimą), paramos ir gebėjimo atjausti, paguosti bei nuraminti vaiką. Smurto šeimoje poveikis vaikams gali pasireikšti ūmiai dar vykstant smurtinei situacijai, gali turėti ilgalaikį poveikį vaikystėje ir paauglystėje, taip pat suaugusiųjų gyvenimui. Smurto šeimoje pasekmės vaikui gali pasireikšti dėl tiesioginio smurto liudijimo patirties, taip pat ir dėl netiesioginio poveikio, kuris atsiranda dėl smurto tėvų iškreipto vaidmens (tėvai, kurie turėtų saugoti ir ginti vaiką, tampa arba smurtaujantys prieš vieną iš jų, arba bejėgiais apsiginti, kas sutrikdo vaiko pasitikėjimą tėvais ir saugumo jausmą).

Ūmios vaikų reakcijos į smurtinę situaciją

Beveik pusė vaikų, matančių smurtą šeimoje, reaguoja į situaciją arba įsikiša į ją tam tikru būdu. Tyrimai¹ rodo, kad vaikai:

- 49,9% šaukė, kad smurtautojas liautųsi;
- 43,9% bandė ištrūkti / pabėgti;
- 23,6% iškvietė pagalbą.

¹ Šaltinis

<https://www.futureswithoutviolence.org/userfiles/file/Fact%20sheet%20on%20Children%20Exposed%20to%20IPV%202013.pdf>

Ilgalaikis poveikis vaikystėje, paauglystėje ir suaugus

Smurto artimoje aplinkoje poveikį vaikams lemia daugelis veiksnių: vaiko amžius, liudijamo smurto sunkumas, trukmė ir dažnumas (Edleson, J. L., 2006); kitų neigiamų išgyvenimų atsiradimas kartu (pavyzdžiui, netektys, patyčios mokykloje); bei apsauginiai veiksniai, ypač palaikantys santykiai su nesmurtaujančiais suaugusiaisiais, pavyzdžiui, seneliai ar kiti giminaičiai, mokytojai.

Atliekami tyrimai² atskleidžia, kad vaikai, kurie tapo smurto šeimoje liudytojais:

- patyrė daugiau sveikatos problemų, tokių kaip valgymo ir miego sutrikimai, dažniau skundėsi įvairiais skausmais ir save žalojo.
- jiems dažniau pasireiškė potrauminio streso sutrikimas bei depresija; neigiamų emocijų, tokių kaip nerimas ir liūdesys, išgyvenimas.

Kiti tyrimai atskleidė:

- Vykdytas longitudinalinis rizikos šeimų tyrimas parodė, kad smurto artimoje aplinkoje liudijimas ikimokykliniame amžiuje buvo susijęs su abiejų lyčių elgesio problemomis 16 metų paaugliams.
- Studentų tyrime lyginant besimokančius jaunuolius, kurie niekada nebuvo matę tėvų smurto, su tais, kurie jį matė kelis kartus, ir su tais, kurie dažnai jį matė (daugiau nei 10 kartų), buvo nustatyta, kad dažno smurto artimoje aplinkoje liudijimo poveikis buvo reikšmingas depresijos rizikos veiksnys jauname amžiuje.
- 2009 m. atlikta nacionalinė jaunimo apklausa JAV parodė, kad daugiau nei pusė jaunuolių, kurie nukentėjo nuo smurto pasimatymų metu ar buvo išžaginti / seksualiai išnaudoti (kaip apibrėžia įstatymai), buvo smurto artimoje aplinkoje liudininkais.
- Didelės apimties tyrimas atskleidė, kad tėvų smurto liudijimas vaikystėje buvo stipriausias rizikos veiksnys patirti smurtą šeimoje suaugus.

Yra vis daugiau įrodymų, kad ankstyvos vaikystės stresoriai, tokie kaip smurtas, smurto šeimoje liudijimas ir su tuo susijusi neigiama patirtis, sukelia ilgalaikę smegenų disfunkciją / smegenų veiklos sutrikimus, kurie savo ruožtu daro įtaką sveikatai ir gyvenimo kokybei per visą asmens gyvenimą (Turner, Finkelhor, Ormrod, 2010).

Liudijantys savo šeimoje smurtą vaikai dažnai kartu patiria kitų nepalankių vaikystės įvykių, kurie padidina vėlesnių sveikatos ir elgesio sunkumų riziką. Daugelyje tyrimų buvo užfiksuotos kitos nepalankios vaikystės patirtys, tokios kaip tėvų ar kitų šeimos narių piktnaudžiavimas narkotinėmis medžiagomis, psichinės ligos, kitos smurto formos, kaip vaiko prievarta ar nepriežiūra šeimoje (Edleson, J. L., 2006; Lamers-Winkelmann, F, Willemen, AM, Visser, M., 2012).

² Šaltinis

<https://www.futureswithoutviolence.org/userfiles/file/Fact%20sheet%20on%20Children%20Exposed%20to%20IPV%202013.pdf>

Literatūra:

1. Danese, A, McEwen, BS. Adverse childhood experiences, allostasis, allostatic load, and age-related disease. *Physiology & Behavior*. 2012; 106:29–39. [PubMed: 21888923].
2. Davidson, RJ., McEwen, BS. Social influences on neuroplasticity: Stress and interventions to promote well-being. *Nature Neuroscience*. 2012; 15:689–695.
3. Edleson, J. L, 2006, October. Updated 2011, July. *Emerging Responses to Children Exposed to Domestic Violence*.
4. Finkelhor, D., Ormrod, RK, Turner, HA. Re-victimization patterns in a national longitudinal sample of children and youth. *Child Abuse & Neglect*. 2007; 31:479 –502. [PubMed: 17537508].
5. Finkelhor, D., Ormrod, RK., Turner, HA. Lifetime assessment of poly-victimization in a national sample of children and youth. *Child Abuse & Neglect*. 2009; 33:403–411. [PubMed: 19589596].
6. Hart, H., Rubia, K. Neuroimaging of child abuse: a critical review. *Frontiers in Human Neuroscience*. 2012; 6:1–24. [PubMed: 22279433]
7. Lamers-Winkelmann, F., Schipper, JC, Oosterman, M. (2012). Children's physical health complaints after exposure to intimate partner violence. *Br. J. Health Psychol*. 2012 Nov; 17 (4):771-84. šaltinis: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22490127>.
8. McCrory, E., De Brito, S.A., Viding, E. Research Review: The neurobiology and genetics of maltreatment and adversity. *Journal of Child Psychology & Psychiatry*. 2010; 51:1079–1095. [PubMed: 20546078]
9. McEwen, BS. Brain on stress: How the social environment gets under the skin. *PNAS*. 2012; 109(Supplement 2):17180–17185. published on line ahead of print October 8, 2012. 10.1073/pnas.1121254109 [PubMed: 23045648]
10. Terrie E. Moffitt and the Klaus-Grawe, 2012. Childhood exposure to violence and lifelong health: Clinical intervention science and stress biology research join forces. *Dev. Psychopathology*. Nov, 25(402).
11. Turner, Finkelhor, Ormrod, (2010). Poly-Victimization in a National Sample of Children and Youth. *American Journal of Preventive Medicine* 38(3), 323–330.
12. The Facts on Children's Exposure to Intimate Partner Violence. Šaltinis - <https://www.futureswithoutviolence.org/userfiles/file/Fact%20sheet%20on%20Children%20Exposed%20to%20IPV%202013.pdf>.